

VALIK TERMINEID

Simm, Jaak 1976. Nimeteaduse põhimõisteid. – Keel, mida me uurime. Tallinn: Valgus, lk 137–140.

Rajandi, Edgar 1966. Raamat nimedest. Tallinn: Eesti Raamat, lk 231–247.

Kiviniemi, Eero; Ritva Liisa Pitkänen; Kurt Zilliacus 1974. Nimistöntutkimuksen terminologia. – Castrenianumin toimitteita 8. Helsinki.

Erelt, Mati; Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2000. Eesti keele käsiraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 525–532.

www.eki.ee/nimeselts/nimeterm.htm

aferees ~ alguskadu // *ingl aphaeresis ~ apheresis*

nime lühenemine alguskaoga, nt *Helene* > *Leena*, *Johannes* > *Hannes*. Vt LÜHEND.

ainunimi

ISIKUNIMI AINUNIMEMALLI puhul

{**alusnimi**} (vt LÄHTEVORM)

antroponomastika (kr *anthropos* 'inimene', *onoma* 'nimi')

inimesnimesid ehk ANTROPONÜÜME uuriv ONOMASTIKA haru

antroponüüm (kr *anthropos* 'inimene', *onoma* 'nimi') // *ingl personal name ~ anthroponym*
~ inimesnimi ~ {isikunimi}

inimese NIMI. Esineb kas INDIVIDUAALNIMENA (EESNIMI, ISANIMI, LISANIMI, HÜÜDNIMI) või RÜHMANIMENA (PEREKONNANIMI, SUGUKONNANIMI jmt). Ühelt poolt hõlmab eelmainitud alaliike (nt on antroponüümid eesnimi, sugukonnanimi jm), teiselt poolt tähistab nende alaliikide kooslust (nt ees- ja perekonnanime kooslus; vt ISIKUNIMETUSMALL). Viimases mõttes antroponüümidele võiks reserveerida termini ISIKUNIMI.

apokoop ~ lõpukadu // *ingl apocope*

nime lühenemine lõpukaoga, nt *Johannes* > *Juhan*. Vt LÜHEND

arendvorm

nimest liite lisamisega saadud uus nimi, liik TEISENDEID, nt *Mari* > *Marika*; *Augustus* > *Augustinus* > *Augustinianus*

deminutiiv (vt HELLITUSNIMI)

denotaat (vt NIMEKANDJA)

eelisnimi ~ moenimi ~ laiatarbenimi

teatud aasta(i)l nimeandmisel üldiselt soositud EESNIMI

eelisnimestik

eelisnimedest esinemissageduse järjekorras koostatud nimestik

eesnimi ~ ristinimi // *ingl first name ~ given name ~ Christian name* (*kristlastel*)

antroponüüm ühist perekonnanime kandvate isikute eristamiseks; lapsele sündides antav mittepärandatav INDIVIDUAALNE NIMI. Eestis ja paljudes Euroopa riikides kasutatakse PEREKONNANIME ees, Ungaris, Hiinas, Jaapanis, Koreas jm aga perekonnanime järel. Roomlastel *praenomen*, nt *Caius Julius Caesar*. Soolisuse alusel eristatakse: MEHENIMI, NAISENIMI, KAHESOOLINE NIMI, MEESVASTE, NAISVASTE. Esinemissageduse alusel eristatakse: EELISNIMI ~ MOENIMI ~ LAIATARBENIMI, UNIKAALNIMI. Vt KANOONILINE NIMI. Vanem termin eesnime kohta on RISTINIMI (seotud kirikliku ristimisega).

eestipärane nimi

EESTIKEELNE või eesti keele struktuurile vastav nimi. Eestipärasteks nimedeks loetakse OMANIMED, LAENNIMED ja sellised HÜBRIID- ning TEHISNIMED, mis vastavad täiesti eesti keele struktuurile. Kõik muud nimed on võõrapärased nimed.

elusolendinimi

üks NIMEDE kahest põhiliigist; päriselt olevale või kujuteldavale elusolendile kuuluv nimi. Elusolendinimed jagatakse NIMEKANDJA põhjal: inimesnimed (ANTROPO-NÜÜMID), loomanimed (zoonüümid), mütoloogiliste olendite nimed (mütonüümid) jm.

elutu asja nimi

üks NIMEDE kahest põhiliigist. Elutute asjade nimed jagunevad NIMEKANDJA põhjal: kohanimed (toponüümid), maailmaruumi objektide nimed (kosmonüümid), asjanimed (ktematonüümid e pragmonüümid), aumärginimed (faleronüümid) jm.

emanimi (vt METRONÜÜM)

emakeelne nimi ~ omanimi

ainult emakeelseid elemente (tüvesid, liiteid, lõppe) sisaldav nimi, millel pole võõraks peetavaid struktuurijooni, nt *Salujärv*, *Saluste*, *Allikalt*. Emakeelsetest elementidest, kuid võõrapäraste struktuurijoontega nimi loetakse tehisinimeks (nt *Steste*, *Karvlt*). Vrd VÕÖRKEELNE NIMI, HÜBRIIDNIMI, TEHISNIMI; LAENNIMI, VÕÖRNIMI, TSITAATNIMI.

ennisvorm

nime aluseks olevad muud nimed või sõnad

hüpokorism // *ingl hypocorism*

meelevaldselt lühenenud nimi, nt *Johannes* > *Juss*, *Nicolaus* > *Nisse*. Vt LÜHEND.

hellitusnimi ~ meelitusnimi ~ deminutiiv // *ingl diminutive name*

hellitava varjundiga HÜÜDNIMI, tihti vormiliseks tunnuseks vähendusliited, nt *-ke*, *-u* (*Margit* > *Margitike*; *Teet* > *Teedu*). [Omal ajal — Oskar Kallas XX sajandi algupoolel — kasutatud ka terminit kallistusnimi :-)]

hübriidnimi

~ värdsnimi ~ segakeelne nimi. Eri keelte elemente (tüvesid, liiteid, lõppe, grafeeme) sisaldav nimi (*Võsuberg*, *Õöbikov*, *Õnnely*); Vt EMAKEELNE NIMI, VÕÖRKEELNE NIMI, TEHISNIMI; LAENNIMI, VÕÖRNIMI, TSITAATNIMI. Ka nimena tarvitata loomuliku keele elementide ning tehiselementide segu on hübriidnimi (vt TEHISNIMI).

hüüdnimi // *ingl nickname ~ alias*

isiku kohta (peamiselt) suulises pruugis tarvitata mitteametlik nimi. Võib olla neutraalne, austav, iseloomustav, hellitav, halvustav, pilkav jne. Eraldi terminid on olemas hellitlevate, halvustavate ja pilkavate hüüdnimede kohta (vt HELLITUSNIMI, SÕIMUNIMI, PILKENIMI).

individuaalnimi // *ingl individual name*

rühmaliikmete eristamiseks tarvitata mittepäritav individuaalne inimesnimi (nt eesnimi, hüüdnimi, lisanimi). Vrd RÜHMANIMI.

inimesnimi (vt ANTROPONÜÜM)

isanimi (vt PATRONÜÜM)

isikunimi (vt ANTROPONÜÜM)

isikunimetusmall

ühe keele (kultuuri-) ruumi jaoks tüüpiline viis inimesnime alaliike ISIKUNIMEKS ühendada. Eristatakse:

- 1) ainunimemall: isikunimi koosneb vaid ühte alaliiki kuuluvatest antroponüümidest (EESNIMI üksi: Eesti muinasnimed; HÜÜDNIMI üksi: orjadel Vana-Roomas); ainunimemalli kohast isikunime nimetatakse AINUNIMEKS.
- 2) mitmenimemall: isikunimi koosneb eri alaliikidesse kuuluvatest antroponüümidest (eesnimi + PEREKONNANIMI; eesnimi + ISANIMI; eesnimi + isanimi + perekonnanimi jne)

kaasnimi

MITMIKNIME dokumentides olemasolev, kuid tegelikult mittekasutatav liige (*Anna* on kirikukirjades *Anna Marie Rosalie*) Vt TAVANIMI, HÜÜDNIMI

kahesooline nimi // *ingl unisex name*

EESNIMI, mida samal kujul antakse nii mees- kui ka naissoost isikutele. Vrd NAISENIMI, MEHENIMI

kaksiknimi // *ingl double first name*

kaheliikmeline EES- või PEREKONNANIMI (*Eeva Maria; Lauk-Tamm; Elita von Wolsky*). Vt MITMIKNIMI

kalendrinimi ~ kanooniline nimi // *ingl canonical name*

pühakute järgi pandav EESNIMI, sageli seotud mingi kindla kalendripäevaga

kolmiknimi

kolmeliikmeline ees- või perekonnanimi (*Johann Adolf Hermann*). Vt MITMIKNIMI

krüptonüüm (vt SALANIMI)**laennimi**

sihtkeele süsteemiga täiesti kohanenud võõrkeelest üle võetud nimi, mis ei sisalda võõraks peetavaid struktuurijooni, nt *Mari* < *Maria*, *Jaan* < *Johannes*. Vrd OMANIMI, VÕÖRNIMI, TSITAATNIMI.

laiatarbenimi (vt EELISNIMI)**lisanimi** // *ingl cognomen*

isiku EESNIMELE lisatud individuaalne nimeosis, mis eristab teda teistest samanimelistest ja ei ole päritav ega ametlik (päritavad ametlikud lisanimed on PEREKONNANIMED). Lisanimeks võib olla kohanimi, ametinimetus, ISANIMI, HÜÜDNIMI vm. Roomlastel *cognomen*, nt *Caius Iulius Caesar*. Lisanimesid on kandnud varasemad valitsejad, nt *Ivan Groznõi*. Vt HÜÜDNIMI

lõpukadu (vt APOKOOP)**lähtevorm {alusnimi}**

nime see kuju, millest on saadud uus TEISEND (ARENDEVORM, LÜHEND). Nt PÕHINIMI *Augustus* on lähtevormiks nimele *Augustinus*, viimane on lähtevormiks nimele *Augustinianus*. Nii *Augustinus* kui ka *Augustinianus* on põhinime *Augustus* teisendid.

lühend

nime lühendades saadud uus nimi, liik TEISENDEID. Vt AFEREES, APOKOOP, SÜNKOOP, HÜPOKORISM

meelitusnimi (vt HELLITUSNIMI)**meesvaste {vennasnimi}** // *ingl male variant (of a name)*

NAISENIMEST tuletatud MEHENIMI, nt *Eva* > *Evo*. Vt NAISVASTE

mehenimi // *ingl male (first) name*

EESNIMI, mida antakse harilikult ainult meessoost isikutele. Vrd NAISENIMI, KAHESOOLINE NIMI

metronüüm (kr *metera* 'ema') // *ingl metronym*

isikule ema järgi antav isikunimeosis, nt vanemates kirjalikes allikates: *Juhan Annepoeg*. Tarvitusel mitmenimemalli puhul järeltulijatele ühiselt kuuluva, kuid mittepärandatava nimeosisena. Tänapäevani säilinud perekonnanimedeks kivistunult (nt sm *Kaisanmatti*)

mitmiknimi

mitmeliikmeline EES- või PEREKONNANIMI. Liikmed võivad olla kas lahku kirjutatud, ühendatud sidekriipsuga või analüütiliselt (*Karl Martin, Annemai-Edamarianne, Lauk-Saaremäe, Samson von Himmelstierna*). Mitmiknime tavalisemaid alaliike on KAKSIKNIMED ja KOLMIKNIMED. Mitmiknime vastandiks on ÜSIKNIMI. Mitmiknime liikmetest üks või mitu võivad olla TAVANIMED, ülejäänud on KAASNIMED (nt dokumendis oleva nimekuju *Adalbert Gerhard Eginhard Lancelot Kurt von zur Ferne de Bébourg* kandja esineb tavaliselt – mitteametlikus kontekstis – nime *Gerhard zur Ferne* all, kus *Gerhard* on tema tava-eesnimi ja *zur Ferne* tema

tava-perekonnanimi, ülejäänud dokumendis leiduvad ees- ja perekonnanimed on kaasnimed; ka mitmiknime kõik liikmed tervikuna võivad olla tavanimeks, nt ei lahutata tavaliselt nimeliikmeid nimedes Anna-Liisa, Karl Eerik jmt, vaid nime kasutataksegi ka tavaelus tervikkujul.

moenimi (vt EELISNIMI)

naisenimi // ingl *female (first) name*

EESNIMI, mida antakse harilikult ainult naissoost isikutele. Vrd MEHENIMI

KAHESOOLINE NIMI

naisvaste {sõsarnimi} // ingl *female variant (of a name)*

MEHENIMEST tuletatud NAISENIMI, nt *Robert* > *Roberta*. Vt MEESVASTE

nimealis (vt NIMEKANDJA)

nimeformant (vt NIMETULETUSLIIDE)

nimekandja // ingl *denotate*

~ {nimealis} ~ nimeobjekt ~ denotaat

nimetatav; objekt, mis nime kannab. Nimekandja võib olla päriselt olev või kujuteldav (nt kirjanduslike tegelaste, ekraanikangelaste, mütoloogiliste olendite nimed; kujuteldavate kohtade nimed jm)

nimemoodustus

nime koostamise viis. Jagatakse: ülevõtt e konversioon, tuletamine, liitmine, tehisklik nimemoodustus, kombineeritud nimemoodustus. Ülevõtt: uueks nimeks saab olemasolev keelend (sh tehiskeelend, olemas olev nimi), nt *Tallinn* (linn) > *Tallinn* (ööklubi), *sepp* > *Sepp*. Eristatakse täielikku ülevõttu (nt *sepp* > *Sepp*, *müüri peal* > *Müüripeal*) ja mittetäielikku ülevõttu [nt lõpukaoline *Munguka* (talv) > *Munk*]. Tuletamine: olemasolevast keelendist uue nime moodustamine nimetuletusliite abil (nt *saar* + *-ste* > *Saareste*, *Mari* + *-ka* > *Marika*). Liitmine: olemasolevast keelendist uue nime moodustamine liitmise teel (*salu* + *järv* > *Salujärv*, *Anne* + *poeg* > *Annepoeg*). Tehisklik nimemoodustus: nime saamine häälikuid vabalt kombineerides (nt võõrkeelne nimi *Sauer* muudetakse häälikuid vabalt ringi tõstes eestipärasemaks: *Rause*). Kombineeritud moodustus: uue nime saamine eelmainitud moodustusviise samal ajal kombineerides (nt *Raugo* + *-en* + *tamm* > *Raukentam*).

nimeobjekt (vt NIMEKANDJA)

nimepartikkel

SIKUNIMES esinev algselt grammatiline osis, mis näitas kuuluvust; tüüpiline aadlike nimedele, nt *de*, *von*, *van* jne

nimetuletusliide ~ nimeformant

nimetuletuseks (vt NIMEMOODUSTUS) tarvitatav liide, nt *-ste*, *-la*

nimetus

objekti ökonoomsel viisil, atribuutsiooni vältides tähistav nominatsioonifraas, milleks võib olla 1) ÜLDNIMI (LIIGISÕNA) üksi; 2) (PÄRIS)NIMI üksi; 3) üldnime(de) ja/või (päris)nime(de) inimmälu jaoks hallatav ning suhtlemiseks otstarbekas ühend; 4) ühend, mis sisaldab lisaks üld- ja/või pärisnimedele muid keelendeid (verbifraasi, kaassõnu jm). Nimetuste kõrval võib objekti tähistada ka nt kirjeldades, s.t suhtlusesituatsioonis ebaotstarbekalt, inimmälu jaoks raskesti hallatavalt, mitteökonoomselt, rohkesti attributeerides. Vrd kirjeldus 'karvane haukuv neljajalgne, kes sai kosmosesse', nimetused 'kosmosekoer Laika', 'koer', 'Laika'.

nimi (vt PÄRISNIMI)

omanimi

vt EMAKEELNE NIMI

onomastika (kr *onoma* 'nimi') // ingl *onomastics*

nimeteadus; keeleteaduse haru, mille objektiks on (PÄRIS)NIMED (nende struktuur, alg- tähendus, päritolu ja muutumine)

paponüüm

isikule vanaisa järgi antav isikunimeosis, nt *Matsi Jaagu Peeter*. Vrd PATRONÜÜM

patronüüm (kr *pater* 'isa') // ingl *patronym*

isikule isa järgi antav isikunimeosis. Tarvitusel mitmenimemalli puhul järeltulijatele ühiselt kuuluva, kuid mittepärandatava nimeosisena. Moodustatakse liite abil (nt vene Aleksandr *Sergejevitš* Puškin) või järglast märkiva sõna abil (taani Søren *Sørensen* Søndergaard). Eestis praegu suulises pruugis, eriti maapiirkondades (*Jaagu Mann*), perekonnanimedele-eelsel ajal ka üldisemalt (*Kõrtsi Jaagu Mart*). Paljud PEREKONNA-NIMED on patronüümset päritolu (nt *Siimpöeg, Tõnisson, Hansen*). Vt PAPONÜÜM.

perekonnanimi // ingl *surname ~ family name*

ametlik päritav LISANIMI, isikunime osis. Tarvitatakse mitmenimemalli puhul, kus on ühe perekonna (sugukonna) liikmetele ühiselt kuuluv, vanemalt lapsele kanduv isikunimeosis. Tavaliselt asetseb eesnime järel, harva ees (nt ungarlastel, jaapanlastel). Eestlastele pandi XIX sajandil.

pilkenimi // ingl *byname*

pilkava varjundiga HÜÜDNIMI

pseudonüüm ~ varjunimi (kr *pseudos* 'vale, viga') // ingl *pseudonym*

isiku enda poolt valitud teda loomingulises tegevuses (kirjanduses, kunstis jm) esindav mitteametlik (isiku)nimi, nt Eduard Hubeli kirjanikunimi *Mait Metsanurk*.

põhinimi

nime see kuju, millest kui esmasest ja algupärasest on arenenud kõik TEISENDID (*Augustus* > Augustinus > Augustinianus)

(päris)nimi ~ **proprium** (lad *proprius* 'päris, oma')

liiki kuuluvat üksikobjekti tema tülikalt sarnaste liigikaaslaste hulgast ökonoomsel viisil, atribuutatsiooni vältides eraldav nominatsioonifraas, liik NIMETUSI. Vrd ÜLDNIMI. NIMEKANDJA põhjal eristatakse ELUSOLENDITE ning ELUTUTE ASJADE NIMESID. Koostisosade keelsuse põhjal eristatakse EMAKEELSEID, VÕÖRKEELSEID, HÜBRIID- JA TEHISNIMESID.

Struktuurivõõruse alusel eristatakse OMA-, LAEN-, VÕÖR- JA TSITAATNIMESID.

Staatuse põhjal eristatakse AMETLIKKE ja MITTEAMETLIKKE NIMESID.

Kasutussageduse alusel eristatakse UNIKAAL- JA LAIATARBENIMESID.

rahvusvaheline eesnimi

paljudes keeltes enam-vähem samal kujul pruugitav EESNIMI (*Anna, Kevin*)

ristinimi

vanem termin EESNIME kohta, seotud kirikliku ristimisega

rühmanimi

rühmale ühiselt kuuluv päritav ISIKUNIME osis (nt PEREKONNANIMI, SUGUKONNANIMI)

salanimi ~ krüptonüüm (kr *chryptos* 'salajane, varjatud') // ingl *cryptonym*

liik INDIVIDUAALNIMESID, mis saadud šifreerimise teel, nt *Onu Thal* < *Uno Laht*

segakeelne nimi (vt HÜBRIIDNIMI)

sisekadu (vt SÜNKOOP)

sugukonnanimi

ISIKUNIME osis, mida isik kannab kuuluvuse tõttu ühte või teise perekonnast suure- masse sugulaste rühma (sugukonda, hõimu), liik RÜHMANIMESID. Roomlastel *nomen gentile*, nt *Claudius, Iulius, Tullius*

sõimunimi

halvustava varjundiga HÜÜDNIMI

{sõsarnimi} (vt NAISVASTE)

sünkoop ~ sisekadu // *ingl syncope*

nime lühenemine sisekaoga, nt *Nikolaus* > *Niklas*

tavanimi

MITMIKNIME see liige, mida tavaliselt igapäevaprugis isiku tähistamiseks kasutatakse (nt *Anna Marie Rosalie* > *Anna*) Vt KAASNIMI, MITMIKNIMI

tehisnimi

tehiselemente (tehistüved, -liited, -lõpud) sisaldav nimi, nt *Kanver*. Vt EMAKEELNE NIMI, VÕÕRKEELNE NIMI, HÜBRIIDNIMI; LAENNIMI, VÕÖRNIMI, TSITAATNIMI. Võib koos loomuliku keele elementidega moodustada HÜBRIIDNIME.

teisend

nime igasugune LÜHEND või ARENDVORM

terminnimi

ÜLDNIMI, mida kitsas kasutajaskonnas tarvitatakse seal oma liigi ainsa esindajana tajutava objekti PÄRISNIMENA (nt *Ema, Isa, Taat, Memm* ühe perekonna laste jaoks)

tsitaatnimi

sihtkeele süsteemiga kohanemata VÕÖRNIMI, mida kasutatakse algupärasel, doonorkeele kujul. Vt EMAKEELNE NIMI, HÜBRIIDNIMI, TEHISNIMI; LAENNIMI, VÕÖRNIMI, TSITAATNIMI.

unikaalnimi

harvaesinev nimi

uunikuminimetus

üld- ja pärisnime piirjuhtum. Liik nimetusi, mis tähistavad olevaid või kujuteldavaid objekte, mis on oma liigi ainsad esindajad (jumal ~ Jumal, päike ~ Päike, maakera). Meil ei peeta neid (päris)nimedeks.

varjunimi (vt PSEUDONÜÜM)

{vennasnimi} (vt MEESVASTE)

võõrapärane nimi (vt EESTIPÄRANE NIMI)

võõrkeelne nimi

võõrkeelest üle võetud või äratuntavalt võõrkeelsetest elementidest (tüved, liited, lõpud) koosnev nimi, millel võib, kuid ei pruugi olla võõraks peetavaid struktuuri-jooni, nt *Schmidt, Plotnik, Gretchen, Kettunen, Aivars, Toivo*. Vt EMAKEELNE NIMI, HÜBRIIDNIMI, TEHISNIMI, LAENNIMI.

võörnimi

sihtkeele süsteemiga teatud määral kohanenud võõrkeelest üle võetud nimi, mis sisaldab võõraks peetavaid struktuuri-jooni: 1) võõr(sõna)tähed, nt Cc, Qq, Ww, Xx, Yy, (Ff, Žž, Zz, Šš) — *Fränk, Rudolf, Anžeelika*; 2) g, b, d nime algul, nt *Brita, Guido, Gertrud*; 3) järgsilbi pikad täishäälikud või rõhk järgsilbil, nt *Adeele, Marleen, Marii*. Vt OMANIMI, LAENNIMI, TSITAATNIMI.

üksiknimi

üheliikmeline EES- või PEREKONNANIMI (*Mai, Maili, Annemai; Saar, Saareste, Saaremäe; Kanver, Rause*). Vrd MITMIKNIMI.

üldnimi ~ liigisõna ~ apellatiiv (lad *apellare* 'nimetama') // *ingl*

liiki ja ühtlasi iga sellesse kuuluvat üksikobjekti ökonoomsel viisil, atributsiooni vältides tähistav nominatsioonifraas, liik NIMETUSI. Vrd PÄRISNIMI. Üld- ja pärisnimede piirjuhtumiks on UUNIKUMINIMETUSED ja TERMINNIMED.